

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ

„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ПСИХОЛОГИЯ“

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Невена Цветкова Атанасова – Кръстева

ОТНОСНО: дисертационен труд на АБДАЛА ХАДЖАЙРЕХ

на тема

**„ВЛИЯНИЕ НА ЛИДЕРСКИТЕ СТИЛОВЕ НА УПРАВЛЕНИЕ
ВЪРХУ СУБЕКТИВНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ НА АРАБСКИТЕ
УЧИТЕЛИ ОТ ОСНОВНИ ПРАВИТЕЛСТВЕНИ УЧИЛИЩА
В ИЗРАЕЛ“**

за присъждане на образователна и научна степен “доктор”,
професионално направление 3.2. „Психология“,
докторска програма „Обща психология“

Научни ръководители:

Проф. д.пс.н. Валери Стоянов

Проф. д.ик.н. Гошо Петков

Становището е възложено по решение на Научното жури, определено със Заповед на Ректора на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ с № 25 от 16.01.2023 г.

Дисертационният труд е обсъден на заседание в катедра „Психология“ към Юридически факултет при Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ и е насочен за защита пред Научно жури.

1. Информация за докторанта.

Докторантът Абдала Хаджайрех завършва обучението си в ОКС „Бакалавър“ по социални науки през 1997 г., а в периода 2006 -2008 г. завършва ОКС „Магистър“ по еврейска история в Университет в Хайфа. Продължава обучението си в бакалавърска и магистърска степен по право от 2012 г. до 2017 г. в Академичния колеж в Нетания.

В професионалната си кариера в Израел г-н Хаджайрех е изпълнявал различни длъжности като ръководител на младежка организация към Местен съвет, учител и възпитател в общообразователно училище в Бусмат Тивон, учител в гимназия Бейт Зарзир, а в периода 2003 – 2017 г. е директор на Основно училище. Богатият му управленски опит, придобит като директор и ръководител на младежки организации, различните лидерски похвати, прилагани за разрешаване на конфликти, вземане на решения и управление на екипи, се явява добра основа и мотивация за разработване на настоящия дисертационен труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Дисертацията е с общ обем от 198 страници, от които 174 страници са основен текст със 73 таблици и 17 фигури. Допълнително са предложени 6 приложения и списъци на включените фигури и таблици. Дисертационният труд е структуриран в увод, две теоретични глави и трета глава, в която са представени изследователските резултати. Използваната литература е от 95 източника на английски език като половината от тях са публикации на учени и изследователи от последните 10 години, което показва добрата литературна осведоменост на автора, заедно със стремежа да бъдат представени и анализирани най-новите научни достижения в обсъжданият научен проблем.

Докторантът представя и 3 броя научни доклади от участия в международен научен форум и електронно списание.

Избраната тема от докторанта относно влиянието на лидерските стилове на управление върху субективното благополучие на арабските учители от основни правителствени училища в Израел със сигурност обогатява съвременната психологическа наука. Без да имам подробна информация относно подобни психологически изследвания в Родината на докторанта, приемам разнообразните изследвания в дисертацията и резултати към тях като оригинални постижения. Не е случаен интересът на докторанта към търсенето на взаимовръзките на различните лидерски стилове на управление върху усещането на благополучие от учителите в арабските и израелски училища, поради личното му участие в тези процеси, което провокира търсенето на научни доказателства и възможни пътища за оптимизиране на училищната среда. Темата на дисертацията е

актуална, тъй като съвременната училищната среда е изключително динамична и включва разнообразни фактори от една страна, а от друга – обучението и възпитанието на младото поколение с променени ценностни потребности, провокира редица организационни и съдържателни казуси. Тези процеси поставят сериозни предизвикателства пред управленския екип на училищата, към компетенциите на директорите да съвместяват образователните изисквания на страната, заедно с поддържането на интереса на учениците и осигуряване на субективното благополучие на учителите в системата.

Разглежданият дисертационен проблем е свързан с образователната система в Израел, която авторът описва като централизирана и контролирана от правителството, а в допълнение тази система отразява арабското израелско и еврейско население. Този факт предполага конкретен анализ на лидерските практики на директорите в тази страна и влиянието им върху благополучието на учителите в различните училищни среди, които анализи са представени изключително убедително от докторанта.

В първите две глави е представена теоретичната рамка на изследването като е направен кратък, но богат анализ на изследваните конструкции. Разнообразието на лидерските теории е представено чрез трудовете на съвременни автори, като лидерският стил е представен от докторанта като начин, по който управляващите се отнасят към индивида, или как лидерите се държат, когато водят работещите към постигане на целта. Коректно е посочено, че лидерството остава най-малко разбираният, но и най-често наблюдаваният феномен в световен мащаб като се акцентира на конкретната нужда в образователния сектор от ефективен стил на ръководство.

Правилно са описани специфичните характеристики на светските и религиозните държавни училища, които имат различно образователно съдържание и насока, поради което намират израз в специфични проявления на изследваните променливи в дисертацията.

Литературен обзор е направен и на психологичните схващания за субективното благополучие, поради факта, че благосъстоянието на учителите е важен фактор със забележително въздействие както върху постиженията на учениците, така и върху постиженията на образователните цели.

Докторантът правилно е дефинирал проблема на дисертационното изследване относно съвременните промени в образователната среда, които изискват от училищните администратори и директори постоянно да търсят начини за подобряване благосъстоянието на учителите и тяхното усещане за благополучие. Значимостта на изследването е обусловено от факта, че се проверени редица корелации между определени лидерски стилове на управление на директорите, които имат положително или отрицателно

влияние върху психичния статус на учителите, при отчитане и контрол на въздействието на редица индивидуални и организационни фактори.

Ясна е целта на изследването, а именно че „заменянето“ на променливи може да повлияе критериалните такива сред подчинените, тъй като те взаимодействат с поведението на лидера“. Дефинирани са конкретни цели на изследването и са описани неговите ограничения.

Методологичният апарат в дисертацията е организиран чрез съчетаването на възможностите на качествения и количествения подход. Докторантът формулира изследователски въпроси и 3 хипотези като приема теорията за „пътя-цел“ и теорията за „културното измерение“ като най-подходящи модели за разбиране въздействието на лидерството върху благосъстоянието на учителите. Описани са и изследваните променливи – зависими, независими и контролни.

Обработването на количествената информация се осъществява чрез дескриптивна статистика, анализ на регресионни модели (структурни модели), чрез използване на AMOS software и t-tests за независими извадки. За обработване на емпиричната информация получена от интервютата, се прилага тематичен съдържателен анализ. За целта е използван NVIVO software.

Разнообразните данни, получени от попълнените въпросници и проведени интервюта с добра статистическа извадка и при директорите, и при учителите в Израел, позволяват на автора да отговори на поставените въпроси и да навлезе в дълбочина в изучавания проблем.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати.

Приемам, че научно-изследователските резултати са лично дело на докторанта, който е извършил задълбочена проучвателна дейност и литературен обзор. Личната мотивация и включеност на г-н Абдала Хаджайрех към специфичната социална среда на образователните институции в Израел му помагат да предложи интересни изводи с практическа насоченост.

Със сигурност дисертационният труд ще допринесе за допълнително осветляване на проблема за благополучието на арабските израелски учители в психологическата литература като се подчертаят няколко момента: прилагането на качествен и количествен метод при събиране и обработка на данните; внимание към различните проявления на субективното благополучие на личността и акцентирането върху основните фактори, отговорни за ефективността на използвания лидерски модели в училищната среда.

Изследователските резултати разкриват наличието на разлики между арабските училища и еврейските училища по отношение на лидерските стилове на училищните директори. Важен резултат е, че значителна

разлика е открита само в партиципативното лидерство, но не и по отношение на други стилове, анализирани в дисертацията. Еврейските училища са склонни да имат по-отворено взаимодействие между директор и учители, което води до по-високи възприятия за партиципативно лидерство.

Изключителен ценен за практиката е резултата от емпиричното изследване относно наличието на значителна разлика между нивата на стрес и „прегаряне“ на учителите, преди и след разработената програма за интервенция, който резултат е доказан чрез тестване на експериментални и контролни групи. Стресът е много разглеждан проблем при различни социални групи, но за учителската професия е доказано, че се свързва предимно с емоционално изтощение, деперсонализация и ниски лични постижения. В тази връзка, докторантът е предложил механизъм за минимизиране на стреса сред учителите, който може успешно да се прилага в образователните институции и да доведе до подобряване на образователната услуга, до повишаване на състоянието на благополучие у учителите, заедно с упражняване на подходящ лидерски модел на работа от ръководството.

4. Оценка на автореферата.

Авторефератът в обобщен вид отразява съдържанието на дисертацията. В автореферата липсват таблици и графики, предложени в дисертационния труд. Без да бъде прието като недостатък, може би е удачно някои от резултатите от проведените изследвания да бъдат включени в автореферата, по преценка на автора, което ще допълни направените анализи и ще представи допълнителни доказателства за качеството на обработените данни.

На някои места в автореферата се наблюдават повторения относно съдържанието на теоретичния модел и проучваните взаимовръзки, което нарушава неговата логичност и подреденост в някои части.

5. Заключение.

Според личното ми мнение, смятам, че дисертационният труд на г-н Абдала Хаджайрех обогатява психологическото знание в определена област и допринася за практически решения, насочени към целевата аудитория на директорите и учителите в държавните израелски училища.

Предлагам на членовете на уважаемото жури да му бъде присъдена ОНС „доктор“ в професионално направление 3.2 „Психология“, докторска програма „Обща психология“.

02.03.2022 г.
гр. Велико Търново

Изготвил становището:
Доц. д-р Невена Атанасова -Кръстева

